

Impressie transitiegesprek

Onzekerheid over werk en wonen

5 maart 2021

Dit keer verwelkomden een gemêleerd gezelschap deelnemers, waaronder bestuursleden van belangenorganisaties voor huurders en voor modern werkenden, mensen uit schuldhulpverlening, van een wooncoöperatie, een gemeentemedewerker jeugd, vertegenwoordigers van politieke partijen en een onderzoeker naar onzekerheid op de arbeidsmarkt.

Na een introductie over de TransitieMotor en het DRIFT-raamwerk van transitiedenken, startten we met korte pitches over de knelpunten vanuit vier onderwerpen. Vervolgens gingen deelnemers per onderwerp in een groep uiteen, om oplossingen te bespreken. De pitchers koppelden de bevindingen daarvan plenair terug. Hieronder volgt een impressie per onderwerp.

Jongeren

Justine Feitsma is voorzitter van CNV Jongeren en vertegenwoordigt Coalitie-Y, een coalitie van jongerenorganisaties en politieke jongerenpartijen. Het eerste knelpunt dat zij benoemt, is dat de groep jongeren heel divers is (14-30 jaar, werkend, studerend, etc.). Dat maakt het lastig jongeren te vertegenwoordigen en invloed te hebben op beleid. Daardoor zijn zij vaak hekkensluiter of worden vergeten.

Verder was beleid jarenlang niet gericht op de kwetsbaarheid van jongeren. Het zijn vaak flexwerkers dus in een crisis liggen zij er als eerste uit. Ze hebben weinig spaargeld en komen snel in de schulden. Op de woningmarkt is een situatie ontstaan die heel onaantrekkelijk is voor jongeren. Ze komen er moeilijk tussen. En ze zijn vaak een groot deel (gemiddeld bijna de helft) van hun inkomen kwijt aan het betalen van huur.

Ook voelen jongeren zich niet aangetrokken tot de huidige arbeidsmarkt. Bedrijven klagen dat ze geen jongeren kunnen vinden of behouden. Ze zitten ook minder snel in een ondernemingsraad en zijn vaak geen lid van een vakbond. De helft van 'generatie Z' geeft aan dat ze graag voor zichzelf werken en het aantal zzp'ers neemt sterk toe. Zeggenschap hebben en controle over je situatie, maar ook 'groen' werken, vinden ze van belang. En daardoor herkennen ze zich niet terug in wat we als 'de arbeidsmarkt' zien.

Uit het groepsgesprek kwam o.a. naar voren dat we als generaties elkaar zouden moeten steunen over de hele linie. En samen optrekken met oog voor elkaars belangen. Ook vinden jongeren het moeilijk hun stem te laten horen. We moeten we aan jongeren laten zien dat verandering mogelijk is, dat ze invloed kunnen hebben en dat het zin heeft op grote schaal je stem te laten horen. Bijv. door daar in het onderwijs aandacht aan te besteden.

Lees ook: duizenden jongeren dachten mee over werk, wonen, klimaat en onderwijs en droegen oplossingen aan <https://www.ser.nl/nl/Publicaties/jongeren-en-nu-daden>

Vangnetten

Sanne Lamers (senior wetenschappelijk medewerker bij Nibud) benoemt 'kwetsbare doelgroepen', dus waar we onvoldoende vangnet voor geregeld hebben. Voorbeelden zijn zij die in de schulden zitten of kampen met taalachterstanden en daardoor geen goede financiële keuzes kunnen maken. Verder zijn kwetsbare groepen die met wisselende inkomsten, alleenstaanden (relatief hoge huur) en jongeren met bijstand of minimumloon.

De samenleving is complex geworden en dat moet je aankunnen, wil je mee kunnen doen. Nibud werkt daaraan door financiële vaardigheden bij te brengen, maar dat is niet voldoende. Er zijn 2 miljoen mensen hebben een lage opleiding en daarvan heeft 40% niet voldoende buffer (minder dan € 1.500) om tegenslag op te vangen. Het aandeel van armoede onder laaggeletterden is drie keer zo hoog als het Nederlands gemiddelde. Van zzp'ers kan 20% een terugval in inkomen niet opvangen. En 800.000 mensen (een groot deel alleenstaanden en jongeren) hebben dusdanig hoge huur dat ze te weinig overhouden voor hun noodzakelijke uitgaven. En het rijk geeft veel geld uit aan het oplossen van schulden, maar als de oorzaak niet wordt aangepakt, blijven schulden ontstaan.

Oplossingen liggen in het aanpassen van wet- en regelgeving aan de huidige tijd, bijv. toeslagen bij wisselende inkomens. En het minimumloon (ook voor jongeren) en de bijstand zouden omhoog moeten. In het groeps gesprek kwam o.a. het basisniveau van opleiding naar voren, vooral taalvaardigheid en de positieve invloed die dat kan hebben op armoedebestrijding. Verder gaat de regelgeving uit van wantrouwen en is deze heel inconsistent, bijv. hoeveel vermogen je mag hebben. Terwijl vermogen mensen juist minder kwetsbaar kan maken. Beleid zou getoetst moeten worden op dit soort inconsistenties.

Verder kwam een soort garantie-inkomen langs. In deze context heeft dat als voordeel de rust die het kan geven, waardoor je "minder makkelijk moeilijke beslissingen fout neemt". Verder wordt bij hulp geven te vaak uitgegaan van 'gemiddeld mens', terwijl de mens achter de financiële problematiek van belang is voor een passende oplossingen. Hier zou de gemeente in de lead moeten komen met een ruimhartig minimapakket en maatwerk.

Arbeidsmarkt

Hendrik Noten (zelfstandig onderzoeker en auteur 'Fantomgroei') geeft aan de arbeidsmarkt wellicht klinkt als een suf onderwerp, maar dat betekenis heeft in het leven van iedereen. Stabiliteit is er lang de norm geweest. Denk aan cao's als pijler onder onze arbeidsmarkt. De werkgevers hadden daar ook baat bij: zij konden er zeker van zijn dat de concurrent niet wint omdat die personeel minder goed betaalt.

Momenteel is de Nederlandse arbeidsmarkt een paradijsvogel in Europa, met een twijfelachtige koppositie qua aantal verschillende juridische constructies waarin mensen werken. De flexibiliteit is er langzaam in geslopen sinds de jaren '90. Het aantal werkenden met een flexcontract is toegenomen van 20% begin deze eeuw tot een derde (2 miljoen mensen) nu. Dat leek een tijd positief, maar een aantal zaken wil je liever niet te flexibel hebben: het dak boven je hoofd, eten in de winkel, en ook je inkomen. De negatieve gevolgen lijken de overhand te krijgen: mensen met flexcontract krijgen in de regel minder betaald, werken onregelmatiger, zijn onzekerder qua

inkomen en hun risico op werkloosheid is groter. De Algemene Rekenkamer gaf recent aan dat een miljoen werkenden risico heeft op armoede, omdat ze niet genoeg buffer hebben. En dat een groot risico zit bij de groep flexwerkers, die ook nog eens groeiende is.

Het groepsgesprek begon met de veranderingen zoals globalisering en toetreding van meer vrouwen op de arbeidsmarkt. Moeten we terug naar meer 'vast' werk of moeten we zekerheden anders organiseren, los van de manier waarop mensen werken? Basisinkomen zou een radicale oplossing zijn. Maar juist omdat Nederland een veel flexibelere arbeidsmarkt heeft dan onze burens, lijkt er ook binnen het huidige systeem verbetering mogelijk.

Ondertussen is er een groep goed geëmancipeerde werknemers die voor zichzelf op kunnen komen en daardoor de groep die kwetsbaarder is wat achter laat. Om mensen zich meer te laten organiseren (via bijv. coöperaties) zou regelgeving meer ruimte moeten maken. Zo kunnen mensen meer voor zichzelf opkomen en deze oplossing zou ook nog eens snel uit te werken zijn.

Lees ook: Werkvereniging die modernisering van de arbeidsmarkt wil, ook voor jongeren
<https://www.werkvereniging.nl/>

Woningmarkt

Peter Boelhouwer (hoogleraar huisvestingssystemen aan de TU Delft) geeft aan dat de problemen op de woningmarkt nu in veel peilingen als verkiezingsonderwerp naar de tweede positie zijn gestegen (na gezondheid).

Om te beginnen is er een fors (en stijgend) tekort aan woningen (momenteel 330.000). Hij betwijfelt of het gaat lukken het aantal bouwvergunningen te laten oplopen. Dit probleem raakt vooral starters, middeninkomens, mensen die gaan scheiden en ouderen. Aan de andere kant is er een (veelal oudere) groep die het prima voor elkaar heeft (veel vermogen opgebouwd, lage woonlasten). Kortom, een maatschappelijk heel ongelijke verdeling.

Verder zit betaalbaarheidsproblematiek hem deels in het toeslagensysteem. Als huurder met minimumloon ga je er nauwelijks op vooruit wanneer je inkomen stijgt naar modaal. Dan verdien je slechts € 150 meer (door wegvallende toeslagen), maar beland je wel in de veel duurdere (vrije) huursector (want met dat inkomen is geen koopwoning te vinden). Daarbij is vooral positie van starters en middeninkomens in het gedrang. De sociale huursector is (sinds 2015) alleen nog voor mensen met laag inkomen, tot ongeveer € 40K. Voor een particuliere huurwoning heb je al snel iets van € 60K inkomen nodig. Daartussen is dus een groot gat ontstaan.

Ondertussen speelt de vergrijzing; het aantal tachtigplussers gaat bijna verdriedubbelen. En er bestaat bijna niets meer tussen zelfstandig wonen en een verpleeghuis. Ook ontstaan er weer leefbaarheidsproblemen in wijken en buurten. Inmiddels verricht tweederde van de sociale huurders geen betaalde arbeid meer, waarvan een groot ouderen en er zitten mensen met gedragsproblemen tussen.

Dan zijn er nog de duurzaamheidsopgaven. Peter denk dat we die echt niet gaan halen in dit tempo. Met name van het gas af gaan ligt ver achter op schema en ook het opschalen is ver weg. Er is een

groot gat tussen wat men afspreekt en wat er in de praktijk gebeurt. En de kosten daarvan. Dat laatste geldt ook voor het funderingsprobleem. Er zijn ongeveer een miljoen woningen met (te) slechte fundering. Per woning gaat het om zo'n € 60K tot € 80K. Vaak wonen daar mensen die dit niet kunnen opbrengen.

In de groepsbespreking bleek weer dat het veelal een kwestie van beleid is; problemen die we morgen zou kunnen oplossen met andere regelgeving. Daarnaast zijn er structurele oplossingen voor de toekomst nodig. Bijv. eigendomsneutraal woonbeleid. En beter inzetten van de bestaande woningvoorraad (meerdere mensen in een huis, woningen voor ouderen waardoor hun huizen weer vrij komen voor gezinnen). Tijdelijke woningen kunnen energieneutraal worden neergezet en zijn later gemakkelijk te verplaatsen.

Qua ruimtelijke ordening is meer regie nodig. Vanuit allerlei hoeken liggen er claims op, waarbij landbouw tweederde gebruikt (en maar 6% van het bbp levert), dat kan en moet anders 'vinden velen'. In het combineren van bijv. woningbouw met natuur, ziet Peter interessante coalities ontstaan. Waarom is het dan toch zo moeilijk iets aan de woningmarkt te verbeteren? Omdat dat de grootste groep momenteel 'insider' is en heel moeilijk politiek in beweging komt. Verder zouden collectieven de grondspeculatie (die de prijs opdrijft) kunnen beperken, ook daar zijn interessante ontwikkelingen.

Lees verder: passend gemeentelijk beleid voor collectieve en andere woonvormen
<https://ruimtevoorcollectiefwonen.nl/>

Afsluitend

Tot slot enkele opmerkingen uit de discussies. Het beeld ontstaat dat steeds meer mensen belanden aan de 'onderkant' en moeite hebben met aanhaken. Dat wordt dan beantwoord met streven naar 'economische groei', maar dat kan niet onbepaald (binnen de draagkracht van de aarde). Het concept brede welvaart kan generaties verbinden en we kunnen daar op sturen, ook voor toekomstige generaties. Dan zouden er wel indicatoren moeten zijn die genoemde problematieken (jongeren, wonen) signaleren, dat zie je momenteel niet op de 'dashboards'. Praktisch voorstel dat ook hier genoemd wordt: arbeid en inkomen minder belasten en vermogen en kapitaal juist meer.

Deelnemers constateren dat het moeilijk is buiten het huidige systeem te denken. Het zijn 'wicked problems' die je niet 1-2-3 oplost. Anderen zijn juist heel hoopvol door het verhaal van jongeren. Of blij dat zoveel ouderen zich zorgen maken over de positie van jongeren. We moeten gewoon 'beter organiseren', op alle fronten.

Lees verder: sociale basisinfrastructuur voor vitale en gezonde gemeenschappen
<https://www.allesisgezondheid.nl/wp-content/uploads/2020/06/Sociale-basisinfrastructuur-online-def.pdf>